७

बार्हस्पत्यो भरद्वाजः।वैश्वानरोऽग्निः। त्रिष्टुप्, ६-७ जगती

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम्।
कविं सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥ ६.००७.०१

दिवः- नभसः। मूर्धानम्- शिरःस्थानम्। पृथिव्याः- भूम्याः। अरतिम्- गन्तारम्। वैश्वानरम्- सर्वनरहितम्। ऋते- प्रकृतिनियतिभूतसत्ये। आ जातम्- उद्भूतम्। कविम्- क्रान्तदर्शिनम्। सम्राजम्- स्वामिनम्। जनानाम्- विशाम्। अतिथिम्। आसन्- देवमुखम्। पात्रम्- पातारम्। अग्निम्- पावकं सत्क्रतुम्। देवाः- देवताः। आ- आभिमुख्येन। जनयन्त- ससृजुः॥१॥

नाभिं यज्ञानां सदनं रयीणां महामाहावमभि सं नवन्त।
वैश्वानरं रथ्यमध्वराणां यज्ञस्य केतुं जनयन्त देवाः॥ ६.००७.०२

यज्ञानाम्- पूजानां दानानां सङ्गतिकरणानाम्। नाभिम्- बन्धकम्। रयीणाम्- दानयोग्यसम्पदाम्। सदनम्- सद्मभूतम्। महाम्- महात्मानम्। आहावम्- आहुतिसमर्पितम्। अभि- अभितः। सम्- सम्यक्। नवन्त- स्तुवन्ति। वैश्वानरम्- सर्वनरहितम्। अध्वराणाम्- ध्वरविरोधिकर्मणाम्। रथ्यम्- नेतारम्। यज्ञस्य। केतुम्- प्रज्ञापकम्। देवाः। जनयन्त- अजनयन्॥२॥

त्वद्विप्रो जायते वाज्यग्ने त्वद्वीरासो अभिमातिषाहः।
वैश्वानर त्वमस्मासु धेहि वसूनि राजन्स्पृहयाय्याणि॥ ६.००७.०३

अग्ने- पावक सत्क्रतो। त्वत्- त्वत्तः। विप्रः- मेधावी। वाजी- सद्गतियुक्तः। जायते। अभिमातिषाहः- अभिमानयुक्तशत्रुबाधकाः। वीरासः- वीराः। त्वत्तो जायन्ते। वैश्वानर- सर्वनरहित। त्वम्। राजन्- स्वामिन्। स्पृहयाय्याणि- स्पृहणीयाः। वसूनि- सम्पदः। अस्मासु। धेहि- यच्छ॥३॥

त्वां विश्वे अमृत जायमानं शिशुं न देवा अभि सं नवन्ते।

तव क्रतुभिरमृतत्वमायन्वैश्वानर यत्पित्रोरदीदेः॥ ६.००७.०४

अमृत- अमृतस्वरूप। त्वाम्। जायमानम्। शिशुम्। न- इव स्थितम्। देवाः। अभि- आभिमुख्येन। सम्- सम्यक्। नवन्ते- स्तुवन्ति। यत्- यदा। पित्रोः- द्यावापृथिव्योर्मध्ये। अदीदेः- दीप्यसे। तदा। तव- ते। क्रतुभिः- प्रज्ञाभिः। अमृतत्त्वम्। आयन्- प्राप्नुवन्॥४॥

वैश्वानर तव तानि व्रतानि महान्यग्ने नकिरा दधर्ष।

यज्जायमानः पित्रोरुपस्थेऽविन्दः केतुं वयुनेष्वह्नाम्॥ ६.००७.०५

वैश्वानर- सर्वनरहित। तव- ते। तानि- अमी। व्रतानि- धर्माः। महानि- महान्तः। अग्ने। नकिः- न कोपि। आ दधर्ष- धर्षयति। पित्रोः उपस्थे - द्यावापृथिव्योर्मध्ये अन्तिके वा। जायमानः। अह्नाम्- दिवसानां दैवप्रज्ञानाम्। वयुनेषु- ज्ञानेषु। केतुम्- प्रज्ञाम्। अविन्दः- अलम्भयः। ज्ञातवान् वा॥५॥

वैश्वानरस्य विमितानि चक्षसा सानूनि दिवो अमृतस्य केतुना।

तस्येदु विश्वा भुवनाधि मूर्धनि वया इव रुरुहुः सप्त विस्रुहः॥ ६.००७.०६

वैश्वानरस्य- सर्वनरहितस्याग्नेः। चक्षसा- ज्ञानेन। अमृतस्य- अमृतत्त्वस्य। केतुना- प्रज्ञया। दिवः- नभसः। चित्ताकाशस्य। सानूनि- उच्छ्रितप्रदेशाः। उच्छ्रितभावनानि। विमितानि- निर्मितानि। तस्य। मूर्धनि- उच्छ्रितस्थाने। विश्वा- सर्वाणि। भुवना- भुवनानि। अधि- अधिवसन्ति। वया इव- शाखा इव। सप्त। विस्रुहः- नद्यो मूलशक्तिधाराः। रुरुहुः- रोहन्ति॥६॥

वि यो रजांस्यमिमीत सुक्रतुर्वैश्वानरो वि दिवो रोचना कविः।

परि यो विश्वा भुवनानि पप्रथेऽदब्धो गोपा अमृतस्य रक्षिता॥ ६.००७.०७

यः। सुक्रतुः- शोभनसङ्कल्पभूतः। वैश्वानरः- सर्वनरहितः। कविः- क्रान्तदर्शी। दिवः- नभसः। रोचना- रोचमानानि। रजांसि- स्थानानि। वि- विशेषेण। अमिमीत- निर्मितवान्। यः। अदब्धः-

अहिंस्यः। अमृतस्य- अमृतत्त्वस्य। गोपाः- रक्षकः। रक्षिता- पालकश्च। विश्वा- सर्वान्। भुवनानि- लोकान्। परि- परितः। पप्रथे- अप्रथयत्॥७॥